

Втората по важност задача и функция на парламента е да упражнява контрол върху правителството и с това – върху държавното управление.

Съвременният парламент е резултат от продължителни борби за ограничаване властта на монарха и за по-демократично управление. Исторически парламентът се е наложил като институция с две камари: горната – на аристокрацията, долната – изборна. Днес горна камара има предимно в държавите с федерално устройство.

Парламентът на Република България е **Народното събрание**. От 1879 г. насам то е било винаги само с една камара. Народното събрание, съгласно Конституцията ни, се състои от 240 народни представители (едно сравнение: парламентът на Португалия се състои от 235 народни представители, на Унгария – 386 и т.н.). Избрани са за 4 години, това е срокът на техния мандат. След приключването му или при предсрочно разпускане на парламента, трябва да се произведат избори за ново Народно събрание.

Право да избира има всеки български гражданин/ка, навършил 18 години, с изключение на лицата, поставени под запрещение (с решение на съда) и изтърпяващите наказание лишаване от свобода.

§ 2. Народни представители

Народният представител представлява не само избирателите в своя изборен район, но веднъж избран – той представлява целия народ. Народният представител не може да бъде отзован от избирателите си, ако не са доволни от него, те просто няма да гласуват за него на следващите избори.

За народен представител може да бъде избран всеки български гражданин/ка, който няма друго гражданство, навършил е 21 години, не е поставен под запрещение и не изтърпява наказание лишаване от свобода.

Народният представител не може да заема друга държавна служба. Той, обаче, участва в осъществяването на различните парламентарни дейности. За да упражнява пълноценно пълномощията си, народният представител притежава **имунитет**. Какво означава това? Означава, че народният представител не носи наказателна отговорност за казаното и гласуването в Народното събрание и че народният представител не може да бъде задържан и срещу него не може да има наказателно преследване; народният представител има наказателна неприкосновеност. Имунитетът може да му бъде отнет само с разрешение на самото Народно събрание, при това само в случай на тежко престъпление (наказано с най-малко 5 години лишаване от свобода или с по-тежко наказание).

§ 3. Организация и ред на дейност

Народното събрание приема **Правилник** за организацията и дейността си, с което проявява своята автономия. В него подробно са регламентирани всички парламентарни процеси.

В Народното събрание, както в другите парламенти по света, се създават **парламентарни групи**. Това са вътрешнопарламентарни формации от народни представители, групирани по партийна принадлежност или политическа организация, минималният брой членове е 10.

Народното събрание работи в пленарни заседания и в комисии. парламентът ни като институция и като корпус от народни представители се ръководи от **председател на Народното събрание**. Той също е народен представител, избран на поста „председател“ на първото пленарно заседание на новия парламент.

Основната функция на председателя на Народното събрание е да ръководи дебатите в пленарното заседание. В нейните рамки председателят предлага програма и дневен ред за работата на Народното събрание, които се подлагат на гласуване от пленарната зала. Председателят удостоверява с подписа си приетите от Народното събрание актове – закони, решения и др. Той представлява Народното събрание „навън“ – с институции, с граждани, както и в международни отношения. Председателят на Народното събрание изпълнява и много други функции, вкл. за 2 месеца може да заеме поста на президента на Републиката, ако този пост бъде овакантен предсрочно.

Председателят се подпомага от заместник-председатели на Народното събрание, които също са народни представители и се избират на този пост на първото пленарно заседание.

Парламентът създава свои вътрешни органи за рационализиране на работата си. Най-важните от тях са **постоянните и временните комисии**. Те подпомагат парламента като колективно тяло – да може да обсъжда и решава въпросите в по-тесен и специализиран кръг. Комисиите са съставени от народни представители; съставът им се формира пропорционално на числеността на парламентарните групи.

Постоянните комисии са специализирани по предмет – напр. Комисия по бюджет и финанси, Комисия по земеделието и горите и т.н. Постоянните комисии са основен и незаменим участник в законодателния процес – всеки законопроект трябва да постъпи за обсъждане и становище поне в една или в повече комисии – те са същинската „работилница“ на законите.

Народното събрание заседава и провежда гласувания само при наличие на **кворум** – повече от половината от всички народни представители, т.е. най-малко 121. Актовете на Народното събрание – закони, решения, декларации и обръщения – се приемат с т.нар. обикновено **мнозинство**: повече от половината от присъстващите народни представители. Това е правилото, от което Конституцията предвижда няколко изключения, при които решава по-голямо мнозинство (вот на недоверие, преодоляване на вето на президента и др.).

В Народното събрание се гласува „за“, „против“ и „въздържал се“. Гласува се лично. По правило гласуването е явно. По решение на Народното събрание или когато това се предвижда от правна разпоредба, гласуването може да бъде тайно. В нашия парламент, както и в други парламенти по света, обикновено се гласува с инсталирана компютризирана система за гласуване.

§ 4. Правомощия на Народното събрание

Основното правомощие е, че Народното събрание приема, отменя, изменя и допълва закони. Законът е правнорегулативен акт, приет от парламента по строго установен ред, съдържащ свои етапи/фази и изисквания – този ред е **законодателният процес**.

Той започва с упражняването на законодателната инициатива, т.е. внасянето на законопроекта в Народното събрание. Това право принадлежи на всеки народен представител или на правителството (Министерския съвет).

Обсъждането на законопроекта е втората фаза на законодателния процес. Тя протича в постоянните комисии и в пленарната зала. Съгласно Конституцията ни **законите се приемат на две гласувания/четения** в пленарната зала, провеждани в различни заседания. При първото четене законопроектът се обсъжда и гласува по принцип и изцяло, при второто – текст по текст. Между двете четения в пленарна зала, по правило, се прави обсъждане в т.нар. водеща комисия – това е постоянната комисия, която отговаря и „води“ придвижването на законопроекта през отделните фази на процеса. Водещата комисия по всеки законопроект се определя от председателя на Народното събрание.

След приемането му на второ четене законът се изпраща на президента на Републиката. Той следва да го обнародва в държавен вестник в срок от 15 дни след приемането на закона от парламента. При правило законът влиза в сила три дни след обнародването му в Държавен вестник, освен ако в самия закон не е посочено друго.

Президентът, обаче, може да не е съгласен със закона или с части от него. Тогава той има право да го върне обратно в народното събрание за повторно обсъждане, което не може да му бъде отказано – това е т.нар. **вето на президента** върху приети закони от парламента. Но това вето е само отлагателно – с повторно гласуване народните представители могат да преодолеят несъгласието на президента, за такъв резултат е необходимо квалифицирано мнозинство – повече от половината от всички народни представители, т.е. поне 121 гласа. Тогава законът, въпреки несъгласието на президента, ще бъде обнародван и ще влезе в сила.

Всяка година Народното събрание, по предложение на правителството, обсъжда и гласува Закон за държавния бюджет на страната. С това всяка година парламента упражнява контрол върху правителството.

Но **контрол върху правителството** парламента упражнява и като самостоятелна своя функция – отправя въпроси и питання към цялото правителство или към отделни министри, които са длъжни да отговорят. В това се състои т.нар. политическа или парламентарна отговорност на правителството. Най-силно тя се проявява във вота на недоверие: 1/5 от всички народни представители (т.е. най-малко 48) имат право да внесат предложение за гласуване на недоверие към правителството или към министър-председателя. Ако в подкрепа на исканото недоверие се съберат повече от половината от всички народни представители (121 и повече),

6,7
правителството „пада“, то трябва да подаде оставка и да се започне тавяне на ново правителство.

Народното събрание упражнява и други функции. Единствено то в държавата може да:

- ратифицира (утвърждава) и денонсира (отхвърля) сключени международни договори;

- установява данъците в страната и определя техните размери;

- дава със закон амнистия – заличава извършени престъпления;

- формира правителството – избира министър-председателя и по негово предложение – самия Министерски съвет, извършва и частични промени в състава и структурата му;

- избира ръководителите на Българската народна банка и на други институции, когато това е предвидено в закон;

- дава съгласие за сключване на държавни заеми;

- учредява ордени и медали;

- определя националните празници;

- обявява война и сключва мир, военно или друго извънредно положение и т.н.

Освен закони Народното събрание приема решения, декларации и обръщения. Те се приемат на едно гласуване/четене. Обнародват се в Държавен вестник от председателя на Народното събрание.

Четиринадесета глава

ПРЕЗИДЕНТЪТ НА РЕПУБЛИКАТА

§ 1. Правно положение

Президентът на Републиката е държавен глава – така предвижда конституцията ни. Той представлява единството на нацията и представлява държавата в международните отношения.

Президентът на България се избира пряко от народа. кандидатът за президент трябва да отговаря на изискванията за кандидат за народен представител. Освен това той трябва да е български гражданин по рождение, да е навършил 40 години и да е живял през последните 5 години в България. Избран е кандидатът, получил повече от половината от подадените действителни гласове, при условие, че в гласуването са участвали повече от половината от избирателите в България. Ако никой не е избран на т.нар. първи тур, в 7-дневен срок се провежда втори тур, на който участват само двамата кандидати, събрали поотделно най-много гласове. Избран е кандидатът, получил на втория тур повечето гласове.

Президентът на Републиката се избира за 5 години – толкова е продължителността на неговия мандат. Избиране на повторен мандат се допуска само веднъж.

Пълномощията на президента може да бъдат, обаче, предсрочно прекратени при наличието на изрично посочени в Конституцията основа-